

Telenkó Bazil Mihály

A GÖRÖG KATOLIKUS PAPI DINASZTIÁK KÉRDÉSÉHEZ¹

„Nem létezik a történelem és időn kívüli «tiszta» vallási jelenség. A legmagasztosabb vallási üzenet, a legegységesebb misztikus tapasztalat, s a legáltalánosabb emberi viselkedés is – például az istenfélelem, a rítus, az imádság – mihelyt megnyilvánul, egyedi lesz és körülhatárolt.”²

A ma Magyarországon működő történelmi egyházak többségében engedélyezett a papság szabályozott keretek között való házassága. Így a papi nősülésnek ténye magában hordozza annak a lehetőségét, hogy az egyes felekezeteken belül olyan családi kapcsolatrendszerek szerveződjenek, amelyek papi dinasztiák kialakulásához vezetnek. A papi dinasztiák – hasonlóan a történelem folyamán az uralkodóházak dinasztiáihoz – a férfira való, több generáción keresztül választott azonos hivatás alapján kerülnek a kutatás előterébe. Bár alapvető különbség mutatkozik a választás lehetőségében és abban, hogy az egyházon belül megfigyelhető dinasztiák nem öltenek intézményesült formát.

A keleti és nyugati kereszténység érintkezési határvonalán kialakult görög katolikus egyház dogmatikailag a római katolikus egyházzal megegyező tanokat vall. Rítusa és egyházzogrendszerének egyes elemei viszont a görög-keleti (ortodox) egyházzal való együttélésére vezethető vissza. Ennek következtében van lehetőségük a katolikus egyházon belül a görög katolikus papoknak a nősülésre.

A papság önmagában hordozója és közvetítője az adott felekezet kulturális örökségének. Néprajzi szakirodalmunk több olyan adattal rendelkezik, amelynek tanúsága szerint az egyes papok nem csak közvetítői, de a kultu-

¹ Írásom a Gebri család és a görög katolikus egyház papi társadalma egymáshoz fűződő kapcsolatrendszerének egy problematikus kérdéskörét mutatja be, szem előtt tartva a továbbábbi kutatásaim irányát. A görög katolikus papság társadalomszerkezetének néprajzi feltárása még a kezdeti lépéseknél tart, így a szóban forgó téma egy átfogó kutatás részét képezi.

² Eliade 1997.

rális jelenségek formálásán keresztül irányítói szerepkört is betöltenek az adott közösség életében. Az egy családon belül több generáción keresztül hivatásként választott papi pálya elősegítette a lokális vallásos hagyományvilág kontinuitását. Ennek jelentősége hatványozottabban jelentkezik abban az esetben, ha az apai örökség helyébe lépő fiúgyermek felszentelése után saját szülőfalujába kerül.³ Ebben az esetben nem csak az adott egyházközösségben begyakorolt, előírt egyházi hagyományok továbbvitele lehet biztosított, hanem az apai örökség egyedi vonásainak, értékeinek – például: sajátos dallamvilág, egyes szokáscselekvések, a közösség vezetésében jól bevált formák stb. – fennmaradása is. Ez a tendencia főként a 18–19. században figyelhető meg, de mint a példa mutatja, századunkban is találkozunk vele. Az erre irányuló történeti kutatásoknak jó kiindulási alapul szolgálnak a megjelent görög katolikus egyházi összeírások, schematizmusok, papi névjegyzékek.

Vizsgálataimat egy olyan sokgyermekes görög katolikus család körében folytattam, melynek szűkebb rokonságán belül jelenleg 24 pap él, és dolgozik. A család egyes megítélések szerint dinasztikus vonásokkal rendelkezik.

A papi dinasztikák kialakulásának egyik alapfeltétele a sokgyermekes család. Szándékosan nem használom a nagycsalád kifejezést, mert az a néprajzi szakirodalomban egy speciális szerkezetű családformát jelent.⁴ Családon, Morvay Judit meghatározását alapul véve, „*azoknak az embereknek a társadalmilag elismert csoportját értjük, akiknek egymáshoz való viszonya vérségi vagy házassági kapcsolaton alapul*”.⁵

Gebri Mihály és felesége, Takács Margit családját három generációra osztva vizsgálom. Az első generációt alkotja a fent említett két szülő. A második generációba az ő gyermekeiket és azok házastársait sorolom. Míg a harmadik generációt alkotják unokáik és azok házastársai.

Írásomban több alkalommal előfordulnak a pap- és papi család terminusok, melyeket nem szinonimaként használok. Azt, hogy ki tartozik a pap-, illetve a papi család kategóriájába, származásától teszem függővé. Papcsaládról akkor beszélek, ha a szóban forgó lelképásztor civil származású. Tehát az ő hivatásán keresztül válnak gyermekei a papcsalád tagjaivá. Ezzel ellen-

³ Jól példázza ezt a Homrodon Dr. Bubnó Andor papcsaládjának tevékenysége. 1967-es halálát követően fia, Dr. Bubnó László került helyére, aki 1989-ben bekövetkezett haláláig volt a község parókusa. A faluban 1998-ban alapított „Homrogd községért” emléktáblát a Bubnó család kapta meg először.

⁴ Vö. MNL. III. 684–685. (*nagycsalád* szócikk)

⁵ MNL. I. 1997, 443.

kező esetben a papi család kifejezést a papcsaládból származó pap familiájára vonatkoztatom.

A rendszeren belül a papi dinasztia egy harmadik kategóriát képez. Ez három alapvető jelenséggel haladja meg a papi család fentebb megfogalmazott formáját. Az első az, hogy csak a sokgyermekes papi családból nőhet ki papi dinasztia. A második, hogy az illető pap legalább három generációra visszamenően le tudja vezetni az apai ágon papi származását. A harmadik kitétel pedig a név öröklöttsége, amellyel a dinasztiaát illetik. Hozzá kell tenni még, hogy a benősülő papot a dinasztiaához tartozónak tekintjük, az ő pap fia viszont nem tartozik az anyai név dinasztiajához.

Statistikai kimutatások igazolják, hogy hazánkban a legnépesebb, sokgyermekes családok a görög katolikus vallásúak köréből kerültek ki, illetve egyes utalások még ma is ennek a tendenciának a meglétét feltételezik.⁶

Gebri Mihály a második világháborút követően Nyíregyházán telepedett le családjával. 11 gyermeke közül – 8 lány, 3 fiú – 7 lány kötött házasságot görög katolikus teológussal, ami a családot megjelenítő 1. számú táblázatban is látható.

Név	2. generáció + házastársa	3. generáció Unokák	Összesen
Gebri Jenő *	1	—	1
Tuzsonné Gebri Éva	2	2	4
Telenkóné Gebri Terézia ***	2	5	7
Obbágyiné Gebri Veronika ***	2	5	7
Szabóné Gebri Margit ***	2	7	9
Oroszné Gebri Katalin ***	2	8	10
Sivadóné Gebri Márta ***	2	7	9
Ifj. Gebri Mihály *	1	—	1
Gebri József	2	2	4
Márkuné Gebri Klára ***	2	6	8
Törökné Gebri Borbála ***	2	5	7
Összesen:	20	47	67+2**

* Nőtlenek

** Gebri Mihály és felesége a +2

*** A II. generációba tartozó papnék

1. táblázat⁷

⁶ Ivancsó 1998.

⁷ A táblázat Gebri Mihály gyermekeinek születési sorrendjét követi.

Felvetődik a kérdés, milyen tényezők játszottak közre abban, hogy ilyen nagy számban házasodott görög katolikus teológus a Gebri családba? Magyarországon görög katolikus teológia 1950 óta működik Nyíregyházán. A Gebri család második generációjának tagjai 1955 és 1972 között kötöttek házasságot. Ezek a tények a hét papi nőstülésre koncentrálva annak a légkörnek a vizsgálatát indokolják, amely a szemináriumban és a vele kapcsolatos civil szférában a házassággal összefüggésben megnyilvánult.

A Gebri család vallásos nevelésében az apai ágról hozott hagyományokba való belenevelődés dominanciája figyelhető meg.⁸ Ennek részét képezte az aktív görög katolikus egyházi liturgikus élet, a templom szeretetére való nevelés. Édesapjuk mintájára gyermekei is mindennapos templombajárókká váltak. Szombaton délután a család közösen végezte el a vecsernyét. A vasárnap megszentelésében a liturgia mellett a reggeli és esteli szertartásokon – utrenyén, vecsernyén – való részvétel is beépült vallási értékrendjük normarendszerébe. Mivel az egyházi énekek ismeretében gyermekkorukban kellő jártasságra tettek szert, néhányan fiatal lányként a nyíregyházi templomban kántori kisegítést vállaltak. Így hát nem véletlen az sem, hogy a hét papné közül öt mind a mai napig saját egyházközségének kántori teendőit látja el.

A Hittudományi Főiskola belső, zárt szigorú napirend szerinti élete minimális teret biztosított a kispapoknak – és biztosít mai napig is, bár a 70-es évek zártságánál sokkal több szabadságot enged diákjainak – az ismerkedésre, udvarlásra. A lehetőségeket más időintervallumban vizsgálva eltérő tendenciákkal találkozunk. Míg ezek a jelenségek az egyén szemszögéből olykor statikusságot mutatnak, addig az intézmény oldaláról figyelve a változások is kirajzolódnak.

⁸ Hogy milyen vallási légkörben nevelkedett Gebri Mihály, és a későbbiekben mire nevelte gyermekeit, arról tanúskodik a következő idézet: „...*vasár- és ünnepnapon mindig háromszor mentünk a templomba: reggeli istentiszteletra, misére és vecsernyére. De nem csak elmentünk, hanem oda is figyeltünk, mert édesapánk számon kérte tőlünk az evangéliumot, prédikációt. Édesapám a szűzanyának nagy tisztelője volt, s ezért nem csak a vasár- és ünnepnapot szenteltük meg, hanem a szombat délutánt is. [...] 4 óraker meggyújtotta a gyertyát a Szűzanya képe előtt, letérdelt s egy órán át imádkozta a rózsafüzér minden titkát. Egyszer megzavartuk, mert jött az uradalmi tisztartó s az udvaron tartózkodó Gyuri testvéremnek mondta, küldje ki Édesapánkat, beszélni akar vele. Gyurink bement lábujjhegyen s mondta, hogy hívja a tisztartó úr. Édesapám intett a kezével, hogy nem megy. Gyurink bejelentette, hogy imádkozik: Édesapám s intett a kezével, hogy nem jön ki. Hétfőn a reggeli órákban jött a tisztartó úr, Édesapám éppen az udvaron tevékenykedett, odahívta s mondta neki. Szombaton hívattalak s nem jöttél. Nagyobb úrral beszéltem én akkor, mint a tekintetes úr, válaszolta.”*

A szóban forgó hét pap megközelítően azonos körülmények között folytatta kispapi tanulmányait.⁹ Először azokat a jellemzőket veszem sorba, melyek az elvárásokat és lehetőségeket tendenciaszerűen befolyásolták.

A szocializmus időszakában több esetben megfigyelhető volt a civil származású kispapok családja ellen irányuló zaklatások sorozata. Ez nem jelenti azt, hogy a pap- vagy papi családok kispapjai mentesek lettek volna az ilyen eljárások alól. A politikai vezetés viszont erőteljesebb kudarcnak érezte azt, ha valaki civil származásúként választja hivatásként a papságot. Ez önmagában annak a tudatosságát eredményezte – tudva, hogy a szocialista rendszer ideje alatt a kormányzattól sem anyagi, sem pedig ideológiai támogatást nem kapnak papságukban –, hogy a párválasztáskor a lánynak mind erkölcsiségében, mind elhivatottságában a legnehezebb körülmények között is kitartónak kell maradnia. Az illető lány mély vallásossága szinte az ismerkedés alapfeltétele volt, ugyanis az elvárások mellett a lehetőségek is ennek kedveztek.

A párválasztás kritériumait belsőleg nem szabályozták, bár a századelőn erre is találunk példát,¹⁰ de léteztek olyan hallgatóságos szabályszerűségek, melyek a papi hivatásban segítséget jelenthettek. Ez pedig a házasulandó felek egyikének papcsaládból való származásában mutatkozik. Így a civil származású lelképásztor papi munkájának végzése közben felmerülő problémák, a papné rokoni szálainak köszönhetően, a tanácsok és segítségek révén az egyszerűbb megoldások lehetőségét biztosítja. Míg a papcsaládból származó papnak a civil származású feleségen keresztül jobb rálátása nyílt a polgári életre.

Újabb tendenciát jelent a második világháborút követő időszakban a világi származású jómódú vallásos családok lányainak választása. Ennek a jelenségnek az egyház hatalmilag történő megszüntetésétől való félelem szolgált alapot.¹¹ Így a pap családjának az egyház sorsától függetlenül biztosítva volt a megélhetése. Nem utolsósorban a világi emberek is szívesen adták lányukat görög katolikus papokhoz, mert így biztosítottnak látták gyermekük kiegyensúlyozott családi életét.¹²

⁹ Mindhét pap a nyíregyházi teológián tanult.

¹⁰ A kaució intézménye, amely a magyar katonatisztek házassági szokásaival hozható kapcsolatba.

¹¹ A környező országokban, így Csehszlovákiában, Romániában, Szovjetunióban a szocializmus időszaka alatt központilag betiltották a görög katolikus egyház működését. Ezért félelmük nem volt alaptalan.

¹² Volt rá eset, hogy párttitkár üzent be a teológiára: van eladó lánya, aki szívesen megismerkedne kispappal.

Általános jelenség volt az is, hogy a civil teológusok nem szívesen vettek el paplányokat, mert kényelmesnek, elkényeztetettnek tartották őket. Félték attól, hogy nehéz helyzetben inkább „urizálnának”. A papcsaládból származó kispapok viszont gyakran választottak feleséget papcsaládból. Sőt a 70-es és a 80-as években egyre többször figyelhető meg, hogy azok a parókiák, ahol eladó sorba lévő lányok voltak, egy-egy nagyobb ünnepi eseményre, búcsúra asszisztenciát kértek. Ezáltal teremtve alkalmat a fiatalok ismerkedésére, illetve a már meglévő kapcsolatok ápolására.

Mint már említettem, a kispapoknak évközben minimális lehetőségük volt az ismerkedésre, illetve udvarlásra. Ez a leszűkített tér – esetünkben – a templomot, és annak közvetlen környezetét jelentette.¹³ Hétközben meghatározott napokon és útvonalon tehettek közös sétát a városban.

A Gebri család második generációjának papi házasságairól összefoglalóan elmondható, hogy a mindennap templomba járó sokgyermekes családot nem csak a nyíregyházi parókus ismerte, hanem a teológia több tanára is. Így a házasság előtt álló kispapoknak szívesen ajánlották figyelmükbe az imádságos lelkületű görög katolikus családot. Ennek okaként betudható, hogy mind a nyolc lánynak volt kispap udvarlója. Ez nem jelenti azt, hogy mind a hét papi házasságban az ajánlás játszotta a kezdő lépésekhez a fő motivációt, de a család házasságai között ennek a jelenségnek a meglétét is tapasztaljuk. Volt időszak, amikor szabadabb volt a kijárás a városba – nem határozták meg központilag a séta útvonalát –, ilyenkor a Makarenko utcában sok kispapot lehetett látni a Gebri család háza körül. Mivel az udvarló kispapoknak is csak nagyon ritkán volt lehetőségük arra, hogy egyedül menjenek ki a városba, a lányokkal való találkozások alkalmával lehetőség nyílt társuk számára is a család megismerésére. További alkalmat biztosított az ismerkedésre az, amikor a kispapok meghívták seminarista barátait esküvőjükre.

Ami hangsúlyozott szerepet kap, az az, hogy a Gebri család Nyíregyházán olyan polgári család volt, amelynek tagjait a kispapok gyakran láthatták a templomban, s ezáltal a Hittudományi Főiskola struktúrájában a kapcsolatteremtés és -tartás is könnyebbé vált.

¹³ A fent említett alkalmak változásainak teljeskörű feldolgozása még tart, de az egyes elemek ismerete arra enged következtetni, hogy ezeknek a kimenőknek a hossza és intenzitása, illetve az ismert máriapócsi búcsúk és egyéb egyházközségek ünnepibb megemlékezései mind külön egy-egy láncszemét alkotják a papi társadalom szerkezetváltásainak.

Tehát a görög katolikus papság házassági formáinak berendezkedésében több tendenciának az együttes hatása figyelhető meg. A civil szférában végbemenő társadalmi változások, az egyház megítélése, belső viszonyainak alakulása mind befolyással van a papi társadalom szerkezetének felépítésére.

Bartha Elek egyik tanulmányában a papi házassági kapcsolatok alakulásának tekintetében az Illés napi máriapócsi búcsúknak a jelentőségére hívja fel a figyelmet. A századelőn megfigyelhető, hogy ez az ünnepi alkalom a papcsaládok fiataljainak megismerkedését tette lehetővé. Így az egyház által ösztönzött erős endogám törekvéseket segítve elő.¹⁴ Bár nem feltétlenül szakrális objektumhoz kötötten, de ilyen lehetőséget biztosított a papcsaládok 1970-es években az id. Mosolygó Marcell görög katolikus pap által kezdeményezett és szinte évenként más-más helyszínen megrendezésre került találkozója is. Az összejöveteleken sok esetben civil származású kispapok is megjelentek. A Gebri család harmadik generációjának házassági kapcsolatai között is találkoztunk ezen alkalom egyikén kötött ismeretségből kialakult házasságokkal. Így ezek az alkalomok kedveztek az endogám házassági kapcsolatszerkezet kialakulásának, belső egységet képezve a görög katolikus egyház papi társadalmában.

A Gebri család papi házasságait a vallási megoszlás tekintetében vizsgálva megfigyelhető, hogy a 24 pap közül a második generáció 7 papja értelemszerűen endogám házasságot kötött. Emellett a harmadik generációban a 4 civil és 3 papcsaládból származó pap vő a Gebri családba nősülése révén szintén görög katolikus lányt vett feleségül. Itt már jelentkezik egyfajta „foglalkozási endogámia”¹⁵, ami más görög katolikus papi családoknál is megfigyelhető. Míg a harmadik generáció vérségi ágon leszármazott 10 papjának nősülése változatosabb képet mutat. Ugyanis közülük 4 vett el görög katolikus lányt, ebből 1 származik papi családból. Az exogám házasságok száma is 4, ezekben a feleségek római katolikus vallásúak. 2 pap nőként szentelődött és szerzetesként él.

A görög katolikus egyházon belüli magas felekezeti endogám tendenciát a Gebri család házasságai is tükrözik. Emellett viszont érdekes a harmadik generáció exogám házasságait is megvizsgálni, melyek 1989 óta kötöttek. A 4 exogám házasságban két tényezőt látok meghatározónak.

¹⁴ Bartha 1990, 432.

¹⁵ Bartha 1996, 200.

A négyből két görög katolikus kispap esetében döntő jelentőségű, hogy a budapesti Központi Szeminárium¹⁶ diákjaként végeztek teológiai tanulmányukat. Ugyanis feleségükhöz fűződő ismeretségük is Budapesthez köthető.

Míg a másik két esetben a vallásos ifjúsági táboroknak van jelentősége az exogám házasságok tekintetében. Ugyanis Magyarországon a különböző felekezetek 1989-től szervezhetnek szabadon nyilvános egyházi ifjúsági rendezvényeket, táborokat. Az adatok tanúsága szerint a görög katolikus egyház ilyen jellegű eseményein mind római, mind pedig görög katolikus fiatalok egyaránt részt vesznek. A szóban forgó két esetben az ismerkedésre jó alkalmat biztosító rendezvények szerepet játszottak az ismeretségek kialakulásában.

A görög katolikus egyház megszervezése óta a római katolikus egyház társadalomszerkezetébe betagozódva, attól eltérő identitásának megőrzésére irányuló törekvései figyelhetők meg. Ennek egyik szegmensét alkotja endogám házassági rendszere, amely az eddigi kutatások fényében egyházi kultúrájának kontinuitásában is jelentős szerepet játszik. Bár nem szabad figyelmen kívül hagyni az exogám házasságok arányainak alakulását sem. Ezeknek részletes feltárása a további kutatások fényében válhat értelmezhetővé.

Családok papjai	3. generációból a papok	Pap vők* Pappgyerekek	Pap vők* Nem pappgyerekek
Obbágy	1	2	1
Szabó	1	—	—
Telenkó	1	—	—
Orosz	1	1	2
Sivadó	1	3	1
Török	1	—	—
Márku	1	—	—
Összesen:	7	10	4

* 3. generáció

2. táblázat¹⁷

¹⁶ Ebben a római katolikus szemináriumban folyik az ország összes katolikus egyházmegyéjéből küldött papnövendék magasabb szintű képzése. Így a görög katolikus egyháznak is vannak „alapítványi helyei” az intézményben.

¹⁷ A táblázat a második generáció papságának pappászentelési sorrendjének figyelembevételével készült.

A család papi házasságainak kapcsolatrendszerét megvizsgálva nem kerülhetjük meg a papi hivatás választásának értelmezését sem. A papi identitás alakulásában két időintervallum vizsgálata látszik indokoltnak. Első részében a felszentelésig lezajló folyamatok számbavétele, a papi pálya felé vezető út kezdeti lépései, míg a második szempontrendszer alapját, a hivatását gyakorló pap identitásának alakulása alkotja. Bár ez a két ciklus egységes folyamatot alkot, mindkét esetben eltérő szempontrendszerek kialakítására építhető a kutatás. Ugyanis míg az első időszakban a választás szabadsága a felszentelésig megvan, addig a második szakaszban a papi hivatás gyakorlásában megfigyelhető identifikációs tényezőkre kerülhet hangsúly. Itt további szempontot jelent a pap származásának vizsgálata. Ugyanis a civil és a papcsaládból származó papság különböző társadalmi közegből ki-kerülve műveltségének eltérő irányultsága kihat későbbi életvitelére is.

A fent említett szempontok átfogó kutatásán jelenleg is dolgozom, így az azokkal kapcsolatos, rendelkezéseimre álló kevés számú adat dolgozatomban csak annyiban kerül feldolgozásra, amennyiben az a kérdéses témával szorosan összefügg.

Írásomban a harmadik generáció papcsaládból származó tagjainak választási támpontjait vettem figyelembe, ugyanis a papi dinasztikiák férfiágon való leszármazása döntő tényezőt képez a dinasztikiák kialakulásában. A hivatás választásában három társadalmi közeg befolyásának hatására figyelttem fel. Ezek pedig a család, az egyház és az iskola légköre, amelyek további vizsgálataim középpontját képezik.

Az első talán legmeghatározóbb élmény, az imádságos életbe való bele-
nevelődés. Ez az imaélet a görög katolikus liturgikus formák keretei közt folyt. A közösen végzett esti imák, a közös étkezésekkor elmondott asztali áldások, a napközben mormolt fohászok, a családban megtapasztalt imádságos lelkület mélyen vallásos normarendszer elsajátításához vezettek.

Kultúra csak kultusz köré épülhet. A család egy olyan kultikus központtá válik, amely a papokon keresztül – aki egyben apjuk is – szoros kapcsolatban áll az egyházi intézménnyel, a templommal. Ezen kapcsolatrendszeren keresztül a templom szeretetére és tiszteletére nevelés már kiskorban hangsúlyozott szerepkörrel bír. A vasárnapi és ünnepnap liturgián való részvétel – szinte kivétel nélkül – kiegészül a templomban végzett más imaszolgáltatásokon való jelenléttel. Több adat van arra, hogy a pap gyermekeit magával viszi a különböző ájtatosságok végzésekor. Így a papgyerekek többsége a saját templomán kívül részt vesz filiákban, temetőben, a szakralitás el-

nyerésére irányuló szertartások végzésén is. Mely által az egyház liturgikus hagyományába nevelődik bele.

A papgyermek előtt nem csak a templomhoz, a liturgiához közelebb álló környezet adott, de apja révén egy sor olyan pasztorációs mintával is találkozhat, mely döntésében segíti. Azáltal pedig, hogy apján keresztül közvetlenül nyer bepillantást az egyház életébe, papi hivatásának választásakor tudja, hogy mire teszi fel életét.

A vizsgált 13 papgyerekből 12 egyházi középiskolában végezte tanulmányait. A szülők tudatosan írták be gyermekeiket Esztergomba, Pannónhalmára, Kecskemétre. Így bár római katolikus közegben, de vallási neveletésük kontinuitása fennmaradt. Itt két tendencia figyelhető meg. Volt, aki tudta, hogy mit jelent egyházi intézmény diákjának lenni, mert az ismeret-ségi köréből néhányan már ott tanultak, és volt, aki nem. Ők szülei tanácsára folytatták tanulmányaikat a klérus által vezetett intézményekben. Mivel az egyházi intézményeknek nem csak a tanítás, hanem a morális nevelés is célja, így mind szellemben, mind lelkületben jó közegnek bizonyult a hivatások kibontakoztatására.

Tehát a papi hivatás választására mind a család, mind az egyház és annak intézményei befolyással voltak. A szülő gyermekeinek döntését direkt úton nem befolyásolta, de a nevelés olyan irányultságot mutat, amely a papi hivatás választásának lehetőségét kínálja.

A sokgyermekes család jövőjét alapvetően meghatározta a hét papnak a Gebri családba nősielése. Azon felül, hogy a külön-külön az egyes papcsaládok egész élete – beleértve a feleség és gyermekek szerepét is – az egyházi élet körül forgott, a család nagyobb összejelvetelei jó alkalmat teremtettek arra, hogy közösen is megbeszélhessék hivatásukkal kapcsolatos élményeiket, problémáikat, a fiatalabb generáció papnövendékeit pedig jó tanácsokkal lássák el. Ezek az alkalmak a papi identitásuk alakulására is befolyással volt. Ennek ellenére a pap- vagy papi családba születés nem törvényszerűen predestinálja a gyermeket arra, hogy pap vagy papné legyen. Ezekben az esetekben nem az áll fenn, hogy „*apám is pap, így hát én is az lettem*”.¹⁸ Mindenki saját akarata szerint döntött papsága mellett. A családi légkör viszont tagadhatatlanul meghatározó szereppel bír a papi hivatások választásában. Ezt mutatják a Gebri család harmadik generációjának fiú tagjaira vonatkozó adatok is. Ugyanis a hét papcsaládban – mint azt a 2. táblázat is illusztrálja – 10 gyermek lett pap. Ezen családokban összesen 22 fiúgyermek

¹⁸ Tapasztalataim azt mutatják, hogy kimondottan ellenszenvesnek találják az ilyen jelölés megjelölését.

született. Ebből jelenleg ketten vannak, akik még érettségi előtt állnak, tehát őket hivatásuk választása szempontjából nem sorolom még sehová. 10-en pedig civil pályát választottak. Így tagadhatatlan a választás lehetősége, de annak a tendenciának a megléte is kirajzolódik, hogy a nagy papi családokból arányosan több kispap kerül ki, mint a többi papcsaládból. Ennek a dinasztiai kialakulásában, illetve továbbélésében is jelentős szerepe van.

A Gebri család papi „dinasztijának” vizsgálata, hármasszempontrendszer figyelembevételére épült. A papi dinasztiai kialakulásának tendenciái jól meghatározható terminust alkotnak, bár a társadalmi alakulatot nem tekintem intézményesültnek. Ez azért jelentkezik így, mert a görög katolikus papságon belül, az egyes személyek is különböző szempontok érvényesítése által neveznek a papi társadalomban elkülöníthető egy-egy csoportot – olykor tévesen – papi dinasztijának. Végül fontos tényezőt jelent a Gebri család – a kérdéskörrel kapcsolatos – álláspontja.

A magyarországi görög katolikus egyház három nagy közigazgatási egységre osztható.¹⁹ Ebben a három közigazgatási egységben a görög katolikus papok létszáma – az 1996-os adatok alapján – 230 fő, a nyugdíjas papokkal együtt.²⁰ Ez azt jelenti, hogy a Gebri család pap tagjai (24 fő) a hazai görög katolikus papság több mint 10%-át alkotják.²¹

A papok életükben – ezt mutatja a gyakorlat – legalább két szolgálati helyen élnek. A második generáció hét papja 1998-ig összesen 26 parókián látott el szolgálatot. A második generáció papjai összesen 32 helyen szolgáltak eddig.²² Az 1986-os adatok alapján 167 parókiális egyházközség tartozik az egyetlen magyarországi görög katolikus püspök alá. Tehát a Gebri család a parókiák 35,8%-án élt már. A család papjai közül kettő a Miskolci Adminisztratívában szolgált egész életében. A többi 22 pap közül pedig négy, dolgozott a szórvány területeken, a „dinasztia” többi tagja a Hajdúdorogi Egyházmegye területén él.

A görög katolikus hagyományvilág több olyan ünnepi alkalmat tart számon, amelyre vendégpapot hívnak, felkérve őket egyes szertartások végzé-

¹⁹ 1. Hajdúdorogi Egyházmegye; 2. Miskolci Apostoli Kormányzóság; 3. Szórvány területek.

²⁰ Janka 1996, 153.

²¹ Itt kell hozzátenni, hogy egy fő Ukrajnában a Munkácsi Egyházmegye területén él és dolgozik.

²² Itt figyelembe kell venni azt, hogy mivel fiatalabbak, nem is lehettek 1–3 egyházközségnél több helyen. Ehhez járul még, hogy a tizennégy pap közül kettő szerzetes. A fentebb már említett külföldi egyházmegyes lelképásztor figyelembevétele más elbírálás alá esik.

sére. Gondolok a búcsúkra, nagyobb egyházközségi ünnepekre. Ezek az alkalmakon egy frappánsan elmondott prédikáció, egy szépen énekelt liturgia hosszú ideig él a hívek emlékezetében, melynek történetével sokáig találkozhatnak az egyházközségekben szolgáló papok.

Tehát azok a külső szemlélők, akik a Gebri család papjait dinasztianak tekintik – saját értékrendjükben jogosan –, lépten-nyomon találkozhatnak velük elődként vagy utódként parókiájukon. Ezért számukra nem a több generáción keresztül nyomon követhető papi családmódelem a fontos tényező, hanem az, hogy az egyház életének szinte minden területén találkoznak a családhoz tartozó személyek szerepével.

Releváns formáját tükrözi a Gebri család eddigiekben bemutatott magyarországi görög katolikus egyházon belüli lefedettségének a civil szférára való kiterjedése. Ennek szemléletes példája, hogy amióta újra megjelent az egyházmegye – jelenleg egyetlen – havi folyóirata, a *Görög katolikus Szemle*, a szerkesztőségének tagjai között mindig találunk a Gebri családhoz tartozó papokat, illetve civileket.

A külső megítélés szempontrendszeréhez kapcsolódik a Gebri család papjainak a kispapok képzésében való szerepe. A teológián az 1998/99-es tanévben Gebri Mihály két egyenes ági leszármazottja és egy, a család harmadik generációjába – benőtülés által – tartozó pap tanít. További egy pedig 1993–95 között volt az intézmény rektora. A Hittudományi Főiskola tanári karában minden más papi családhoz képest a Gebri család részvételi aránya a legmagasabb. Ehhez járul még a második dinasztia tartozó civil foglalkozású Gebri Józsefnek a teológián folytatott oktatói tevékenysége. Ez azt jelenti, hogy a képzett papok többsége kapcsolatban áll tanulmányaik végzése alatt a Gebri család tagjaival, ezen keresztül szerteágazó papcsaládi kapcsolatrendszerükbe is bepillantást nyerhetnek.

Az adatok arra engednek következtetni, hogy a dinasztia fogalom uralkodói értelme csak az egyházmegye területén levő egyházközségek sokaságában végzett papi munka lefedettségére utal, nem pedig az egyház vezetésében gyakorolt hatalmi szerepek összpontosítására. A Gebri család papságán belül a saját dinasztia kérdése fel sem merül. Tudnak róla, hogy a magyarországi görög katolikus papi társadalomban használt kifejezés, de nem tekintik magukat dinasztianak.

A Gebri „dinasztia” vizsgálatakor a dolgozatomban elején megfogalmazott definíciót veszem alapul. Ebből kifolyólag két tény szól a Gebri család papjainak illetően való megnevezése ellen. *„Az európai társadalmak családszervezete patrilineális leszármazáson alapul. Ez jelenti a név, a vagyon öröklésének ut-*

ját.²³ Ez jellemzi a görög katolikus dinasztákat is. Az elnevezés Gebri Mihály nevéből ered. Mivel három fia közül csak egy nősült meg, és annak is mindkét gyermeke lány, ezért a név öröklöttsége megszűntnek tekinthető. Annak ellenére, hogy Gebri Mihály meghatározó egyéniségével nagy hatást gyakorolt családja életére, ő nem volt pap. Már csak ezért sem lehet „Gebri papi dinasztáról” beszélni. Ennek ellenére a Gebri familia, „Gebri dinasztia” megnevezés szinte fogalomná vált, s együtt emlegetik a papi dinasztia terminus kereteibe szervesen beleilleszthető – ma is fennálló – Mosolygó dinasztával.

„Ma a család már nem csupán a vagyon és a név átadására szolgáló magánjogi intézmény: immár morális és spirituális feladatot tölt be, alakítja a testet és a lelket.”²⁴ Úgy gondolom, hogy a Gebri családon belül az elkövetkező generációk teremthetik majd meg a – terminológia szabályszerűségeit követő – dinasztákat, de azok nevei már más vezetéknevből képezik a jelzős szó szerkezetet. Így az idő haladtával esetleg beszélhetünk Sivadó, Orosz, Obbágy stb. dinasztákról, akik vérségi szálon mindig is Gebri Mihály sokgyermekes családjának papi ágaiból eredeztethetik majd morális, spirituális indíttatásukat.

A magyar görög katolikus papság kapcsolatrendszerének néprajzi feltárása széles körű kutatást igényel. Mivel ez az átfogó kutatás még kezdeti stádiumban van, ezért az ide vonatkozó adatok egy olyan család vizsgálatát tették lehetővé, amely egyedi esetként van jelen a 20. század második felének görög katolikus papi társadalmában. Ennek okán érthető, hogy nem törekedhettem a teljességre sem a „történelmi” papi dinaszták társadalmi szerepköri jelentőségének meghatározásában, sem pedig ezeknek a vallási kultúrára gyakorolt hiánytalan összehasonlítható elemzésére. Írásom ezért inkább problémafelvető, s egy olyan kutatási irányra koncentrált, amely további lehetőségeket nyújthat a görög katolikus papság, illetve a papi dinaszták kapcsolatrendszerének feltárására, értelmezésére.

²³ Bodrogi 1997, 261.

²⁴ Ariés 1987, 253.

IRODALOM

ARIÉS Philippe

1987 A család. In. Uő.: *Gyermek, család, halál*. Bp. 210–318.

BARTHA Elek

1990 A görög katolikus magyarság vallási néprajza. In. *Magyar néprajz VII.* Bp. 425–442.

1996 Hagyomány és identitás a magyar görög katolikusok körében In. *Vallási néprajz 8.* Debrecen. 191–201.

BODROGI Tibor

1997 Társadalmak születése. In. *Mesterségek, társadalmak születése*. Bp. 203–410.

ELIADE Mircea

1997 *Képek és jelképek*. Budapest

JANKA György

1996 A Hajdúdorogi Egyházmegye múltja és jelenlegi helyzete. In. *Görög katolikus Szemle Kalendáriuma 1997*. Nyíregyháza. 143–154.

Dr. IVANCSÓ István

1998 *A magyar görög katolikus egyház a század elejétől napjainkig*. Kézirat.

MNL

1977–1982. *Magyar Néprajzi Lexikon I–V*. Ortutay Gyula (szerk.) Budapest

Dr. PIRIGYI István

1990 *A magyarországi görög katolikusok története I–II*. Budapest. 74–82.